

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Бекетової Наталії Веніамінівни

«Психологічні особливості перебігу постковідного синдрому

в підлітковому віці»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 053 «Психологія»

в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Стресові умови життєдіяльності (пандемія COVID-19, воєнний стан, природні катаклізми тощо) негативно впливають на людей різного віку. Особливої уваги потребують підлітки, адже в них інтенсифікується фізичний і психічний розвиток, що підвищує їхню вразливість до умов стресу. Водночас і досі помічено наслідки пандемії COVID-19, котрі виявляються, як у стані здоров'я підлітків, так і в рівні їхніх навчальних досягнень. Своєчасне виявлення психологічних особливостей перебігу постковідного синдрому в підлітків сприяє розробці корекційно-розвивальної програми з відновлення і розвитку їх когнітивних функцій та корекції в них психологічних проблем у стані постковідного синдрому. Тому актуальність і значущість дослідження Н. В. Бекетової, що присвячено психологічним особливостям постковідного синдрому в підлітковому віці, не викликає сумніву.

Роботу виконано згідно з планом наукової діяльності й науковим напрямом кафедри психосоматики та психології здоров'я факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова «Оптимізація лікувально-реабілітаційних заходів у дітей та підлітків з психосоматичними розладами та порушеннями поведінки». Тему дисертації затверджено вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (витяг із протоколу засідання вченої ради № 5 від 25 листопада 2021 р.).

Здійснений аналіз змісту дисертації свідчить про те, що дисертантка отримала нові важливі наукові результати. Вперше встановлено статистично значущі фактори ризику та їх поєднання щодо розвитку постковідного синдрому й зумовлених ними психологічних проблем у підлітків та створено відповідні математичні моделі; визначено особливості психоемоційних проявів і когнітивних функцій у підлітків із постковідним синдромом; виявлено взаємозв'язки між психоемоційними, когнітивними і нейро-вегетативними розладами у підлітків із постковідним синдромом.

Вперше поглиблено та уточнено уявлення про: структурне наповнення поняття «постковідний синдром», взаємозв'язок між різними групами факторів й особливостями перебігу постковідного синдрому, інформаційно-аналітичний базис специфіки перебігу постковідного синдрому в підлітків.

Про практичне значення отриманих результатів дослідження свідчить те, що сконструйовані математичні моделі прогнозу розвитку постковідного синдрому і виникнення психологічних проблем у підлітків, котрі успішно апробовано в закладах загальної середньої освіти та охорони здоров'я, розширюють можливості скринінгової діагностики, сприяючи вчасному виявленню груп підвищеного ризику, поглибленому обстеженню підлітків із цих груп і наданню їм ефективної психологічної допомоги.

Розроблену авторкою комплексну програму з корекції емоційної сфери та відновлення і розвитку когнітивних функцій у підлітків із постковідним синдромом можуть використовувати практичні психологи закладів загальної середньої освіти та охорони здоров'я.

Теоретичні положення та емпіричні результати дисертації можуть застосовуватися під час викладання здобувачам вищої освіти, зокрема – «Основ психофізіології та психосоматики», «Психокорекції», «Основ психотерапії», «Медичної та реабілітаційної психології».

Обґрунтованість наукових положень і висновків, котрі розкрито в дисертації, підтверджується, як її теоретико-методологічними засадами, так і використаним комплексом методів (теоретичних й емпіричних).

Результати дослідження впроваджено в роботу практичних психологів на базі консультативної поліклініки Київської обласної дитячої лікарні та спеціалізованої школи I-III ступенів № 143 м. Києва і засвідчено довідками.

Основні результати наукового дослідження доповідалися і були схвалені на низці науково-практичних конференцій (2022-2024 рр.).

Позитивної оцінки заслуговує структура дисертації, що розкриває послідовність вирішення завдань і етапи проведення наукового дослідження. Дисертація складається з анотацій (українською й англійською мовами), вступу, трьох розділів і висновків до них, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основні положення анотації та дисертації є ідентичними. У вступі представлено обґрунтування актуальності теми, мету, завдання, предмет, об'єкт, припущення і методи дослідження, що засвідчує належний науковий рівень дисертантки.

Ознайомлення з першим розділом дисертації свідчить про ретельний теоретичний аналіз наукових джерел іноземних й українських авторів із проблеми дослідження. Це дозволило дисертантці конкретизувати наукові підходи до вивчення проблеми постковідного синдрому в підлітків, висвітлити його прояви і фактори виникнення та психологічні проблеми і порушення когнітивних функцій в структурі прояву постковідного синдрому.

Вартує уваги уточнення дисертанткою сутності й структури поняття «постковідний синдром». Це поняття вона розуміє як патологічний стан після перенесеної гострої інфекції COVID-19, котрий супроводжується тривалим (більше трьох місяців) збереженням фізичних, нейро-вегетативних і психологічних проблем зі здоров'ям, що знижують здатність підлітків до навчання і порушують якість їхнього життя.

Вважаємо, що важливим досягненням дисертантки є те, що в процесі розробки математичних моделей прогнозу виникнення постковідного синдрому в підлітковому віці й розвитку психологічних проблем на його фоні, ґрунтуючись на теоретичному узагальненні й аналізі анкетних даних досліджуваних підлітків, вона виявила статистично значущі комбінації факторів

ризиком для прогнозу виникнення психологічних проблем на фоні постковідного синдрому (наявність поєднання трьох або більшої кількості симптомів (а саме – «мозковий туман», судоми, запаморочення, головний біль, порушення сну, патологічна втома, тривалі (більше 3-х тижнів) лихоманка/ субфебрилітет); важкий перебіг COVID-19 із лікуванням у стаціонарі чи відділенні інтенсивної терапії/реанімації; жіноча стать; низький матеріальний статус сім'ї; тютюнопаління; хронічний стрес в родині / закладі загальної середньої освіти).

В другому розділі дисертації представлено результати емпіричного дослідження психологічних особливостей перебігу постковідного синдрому в підлітків. Вважаємо, що обрані дисертанткою психодіагностичні методики забезпечили комплексний характер дослідження. Важливим здобутком є встановлені зв'язки між показниками нейропсихологічного тестування, факторами ризику і нейровегетативними проявами у підлітків з постковідним синдромом: між загальним балом оцінки когнітивного статусу і показниками оцінки психоемоційного статусу; між показниками оцінки наявності проявів депресії й показниками ситуативної тривожності. На увагу заслуговують і такі висновки дисертантки: наявність проявів депресії в підлітків значно погіршує когнітивне функціонування і виконавчу діяльність; висока тривожність підлітків негативно впливає на виконання ними завдань, котрі потребують більшої концентрації уваги; афективні прояви пов'язані з визначеними факторами ризику виникнення постковідного синдрому і психологічними проблемами на його фоні в підлітків.

В третьому розділі дисертації розкрито зміст корекційно-розвивальної програми з відновлення й розвитку когнітивних функцій і корекції психологічних проблем у підлітків із постковідним синдромом та результати оцінки її ефективності. Схвалення заслуговує розроблена Н. В. Бекетовою комплексна програма, котра спрямована на корекцію емоційної сфери та відновлення і розвиток когнітивних функцій у підлітків із постковідним синдромом. Ефективність авторської програми підтвердилася статистично значущими кількісними та якісними змінами, котрі відбулися в когнітивній і

емоційній сфері підлітків із експериментальної групи, та відсутністю таких змін у підлітків із контрольної групи. Про практичну значущість дисертації свідчить і розроблений дисертанткою комплекс рекомендацій для педіатрів та сімейних лікарів щодо використання математичних моделей прогнозу виникнення психологічних проблем при постковідному синдромі в підлітків.

Відзначимо, що одержані якісні й кількісні результати дозволили підтвердити припущення дослідження, а використані методи математичної статистики засвідчили достовірність одержаних емпіричних результатів.

Загалом одержані теоретичні й практичні результати свідчать про досягнення поставленої мети, вирішення визначених завдань дослідження і підтвердження його припущень та презентовано у висновках. Зміст висновків повною мірою висвітлює основні здобутки дисертації.

Рисунки, таблиці й додатки, що подані в дисертації, наочно презентують якісні й кількісні результати дослідження та сприяють повноті їх сприймання.

З огляду на проведений аналіз змісту дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності вбачається в наданні дисертанткою достовірної й повної інформації про авторів тверджень і результатів, котрі застосовано для обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження, із покликанням на відповідні джерела.

Основні положення і результати дослідження розкрито дисертанткою в 11 публікаціях, із-поміж яких 6 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 2 статті у наукових фахових виданнях України категорії «А» та 3 статті у виданнях, котрі індексуються у наукометричних базах даних.

Дисертація є самостійним і завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичну і практичну значущість. Зміст, структура і обсяг дисертації відповідають чинним вимогам. Положення, одержані результати і висновки дисертації викладено в науковому стилі. Дисертацію вирізняє структурованість і логічність викладу матеріалу. Зміст дисертації повністю розкриває обрану тему та відповідає завданням дослідження.

Позитивно оцінюючи дисертацію і наукові здобутки Н. В. Бекетової, відзначимо окремі дискусійні питання та висловимо побажання і зауваження:

1. Позитивної оцінки заслуговують одержані теоретичні та емпіричні результати дослідження. Однак уточніть, чому пріоритетними у дослідженні були саме психоемоційна і когнітивна сфери?

2. В першому розділі дисертації подано результати теоретичного аналізу наукових джерел іноземних й українських авторів із проблеми дослідження. Проте, думаємо, що дисертація значно б виграла, якщо було розглянуто більше наукових праць українських вчених, котрі вивчали психологічні аспекти перебігу постковідного синдрому.

3. В тексті дисертації подекуди є технічні огріхи оформлення.

Однак висловлені зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки й наукової цінності дисертації.

Дисертація «Психологічні особливості перебігу постковідного синдрому в підлітковому віці» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 502 від 19 травня 2023 року), а її авторка, Бекетова Наталія Веніамінівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Бердянського державного
педагогічного університету

Підпис Любові СПИВАК засвідчую
Ректор ВДУ

Любов СПИВАК

Ігор БОГДАНОВ